

Verspreiding van reeën in de duinen

Theo Verstrael

Zo op het oog vormen de duinen door hun grote afwisseling van open valleien, dichte struwelen en een veelal beboste binnenduinrand, een ideaal biotoop voor reeën. Vreemd genoeg komt de ree toch niet in alle duingebieden voor: in de duinen van Noord-Holland benoorden het Noordzeekanaal en ten zuiden van Katwijk zijn slechts incidenteel reeën aanwezig, die steevast weer verdwijnen na verloop van enige weken. Toch voelt de ree zich in de andere duingebieden prima thuis. Zal zij wellicht op korte termijn de lege gebieden gaan bezetten?

Nederlands enige in het wild levende hertesoot, de ree *Capreolus capreolus*, voelt zich het beste thuis in een landschap waar zij overdag dekking kan vinden om te rusten, te herkauwen of bij gevaar te vluchten en waar zij 's nachts voldoende voedsel kan vergaren. Een parklandschap, met afwisselend sappige velden, akkers en bossen, vormt dan ook het voorkeursbiotoop van de ree. Na het op grote schaal in cultuur brengen van bossen en woeste gronden is het in ons land vrij goed gegaan met deze cultuurvolger. Sinds 1930 is de grootte van de po-

populatie ongeveer vertienvoudigd en zijn veel nieuwe gebieden door reeën bevolkt, waaronder de duinen (Rijksinstituut voor Natuurbeheer, 1984).

Herkomst duinpopulaties

De meeste reeënpopulaties in de duinen zijn uitgezet. Maar er zijn uitzonderingen, zoals op Ameland. Op dit eiland doet het hardnekkige verhaal de ronde dat de eerste ree, een jonge bok, vlak na de Tweede Wereldoorlog is overgestoken van het vasteland. Dat is minder onwaarschijnlijk dan het lijkt. Vogelwachters op Griend en En-

De ree voelt zich prima thuis in de duinen.

Foto Jacques van der Neut

gelsmansplaat zien vrij regelmatig reeën naar zandplaten in de Waddenzee toelopen. Helaas lopen deze zwerftochten voor de beesten meestal slecht af. Wellicht is het de stamvader van de huidige Amelandse populatie wél gelukt. De toenmalige eilandbewoners zouden het zo leuk hebben gevonden dat ze geld hebben ingezameld om enkele geiten te kopen. Later zijn er nogmaals dieren van het vasteland binnengehaald om inteelt te voorkomen.

Ook op Goeree-Overflakkee heeft de populatie zich min of meer op natuurlijke wijze gevestigd. Pas nadat de zeegaten Haringvliet en Grevelingen waren gedicht, konden zwervende reeën uit Voorne en Schouwen-Duiveland oversteken en het nog lege, maar zeer geschikte Goereese duingebied koloniseren. De vrij kleine populatie van Walcheren is daarentegen niet uit een ander duingebied afkomstig, maar uit Zuid-Beveland.

Barrières

Als de duinen zo geschikt voor reeën zijn, waarom worden dan bijvoorbeeld het Noordhollands Duinreservaat en Meijndel niet bevolkt vanuit de bestaande populaties?

Een ree is niet zo'n zwerver. De meeste reeën slijten hun hele leven binnen een straal van enige kilometers rond de geboorteplaats (Kurt 1978, von Raesfeld 1977). De belangrijkste oorzaak ligt waarschijnlijk bij de verschillende barrières die zwervende reeën ontmoeten. Het Zwanewater zou gekoloniseerd kunnen worden vanuit het Robbenoordbos in de Wieringermeer. Reeën moeten dan een brede strook met weilanden en akkers oversteken waar ze nauwelijks dekking vinden. Dat maakt zo'n avontuur weinig aantrekkelijk. Er komen wel eens bokken in het gebied voor, maar dat zijn nooit blijvertjes, wellicht ook omdat het gebied klein is.

De Schoorlse duinen en het Noordhollands Duinreservaat zijn nog moeilijker te bereiken vanwege de Hondsbossche zeevering. Verder zuidelijk zouden reeën ogenschijnlijk gemakkelijk vanuit Noordwijk kunnen oversteken naar Berkheide en Meijndel. In beide gebieden komen echter alleen incidenteel reeën voor. De gordel van bebouwing rond Katwijk lijkt een te grote barrière voor de vestiging van een vaste populatie.

Zijn duinen geschikt?

In de duingebieden waar reeën wel voorkomen, blijken ze het prima naar hun zin te hebben. Er is altijd wel een struweel of bosje in de buurt om dekking te vinden. In de open duingebieden vinden reeën in het voorjaar, de zomer en de herfst een keur aan kruiden, blaadjes, bessen en andere vruchten die garant staan voor een zeer afwisselend menu.

De winterperiode en het vroege voorjaar zijn de moeilijke perioden. In winters met lage temperaturen en sneeuw, maar met veel zon zijn er weinig problemen. De reeën benutten het zonlicht om op te warmen terwijl het voedsel nog goed bereikbaar is. Regen, mist en ijzel, zeker als er ook een stevige wind staat, zijn daarentegen funeste omstandigheden voor de dieren. Ze verliezen hun isolatie, kunnen sterk afkoelen en moeten daarom veel voedsel opnemen. In zulke perioden wordt er snel ingeteerd op de voorraden en gaat de conditie achteruit. Zeker wanneer er ijzel optreedt, vallen er veel slachtoffers onder de reeën; het voedsel is immers onbereikbaar geworden.

Verspreiding van de ree in de Nederlandse duinen.

Voortplanting

In alle duingebieden, behalve de Coepelduinen waar ze pas sinds 1989 aanwezig zijn, planten de reeën zich succesvol voort. Regelmatig worden er in het late voorjaar geiten met tweelingen gezien. Natuurlijke vijanden, die in staat zijn de populatie in aantal te beïnvloeden, ontbreken in Nederland. Vossen zijn zeker in staat om een reekalf te bemachtigen, maar kunnen niet tegen een vastberaden moederdier op. In de eerste jaren na de definitieve vestiging van de vos hadden beheerders in de Amsterdamse Waterleidingduinen de stellige indruk dat er minder tweelingkalfjes werden geboren. Vossen zouden in staat zijn om met hun scherpe reukzin een werpande reegeit op te sporen. Als de geit op het punt stond het tweede kalf te werpen, meestal op enige afstand van het eerste kalf, zouden vossen van de verminderde aandacht van de geit gebruik maken om het eerste kalf te verschalken. Waarnemingen van dit gedrag ontbreken. Nu vossen al weer zo'n 15 jaar deel uitmaken van de AWD-fauna, is het aantal tweelingen weer terug op het oude niveau. De reeën lijken zich te hebben aangepast.

Recreatie

In een goed reeënbiotoop is voldoende rust een vereiste. In duingebieden waar af te sluiten gebieden ontbreken, kunnen zich directe conflicten voordoen tussen recreatie en reeën. Zo zijn in de boswachterij Hollands Duin in Noordwijk, een gebied waar in weekenden met mooi weer duizenden mensen komen wandelen, verscheidene malen rustende reeën opgeschrikt door (illegaal) loslopende honden. In de paniek die zich vervolgens van de vluchtende dieren meester maakt, kijken ze minder goed uit voor obstakels. Verschillende reeën zijn zo jammerlijk tegen een boom of afrastering aan hun einde gekomen.

Landbouwschade

Nu is recreatie weliswaar een probleem voor een duinbeheerder met een reeënpopulatie in zijn gebied, maar het is zeker niet het belangrijkste. Recreanten vinden reeën immers mooi, spannend om naar te kijken en 'onschadelijk'. Vanuit het oogpunt van recreatie staat niets een snelle introductie van reeën in de nog lege ge-

Rasters houden reeën van de 'straat'.

Foto Geurt Besselink

bieden in de weg. Maar op twee andere punten kunnen reeën de beheerder wél voor problemen stellen: schade aan de landbouw en verkeersongevallen. Gezien de omvang van de populaties vallen de problemen met de landbouw reuze mee. In ieder gebied zijn er wel klachten, maar nergens loopt de schade uit de hand. Op het vasteland lijden bollenboeren aan de binnenduinstrand wel eens schade door reeën. De dieren blijken een voorkeur te hebben voor een duurdere soort tulpenbol, terwijl ze hyacinten totaal negeren (een kwestie van smaak). Wanneer de problemen aanhouden wordt er meestal gekozen voor afschot van de boosdoener(s).

De jachtpachter van de boswachterij Noordwijk, die ten gevolge van de lage reeënstand aldaar geen beesten af wil schieten, past een ander middel toe: hij strooit "bloedmeel" op de randen van de bollenpercelen, waarna de reeën zich niet meer laten zien. Wanneer incidenteel toegepast blijkt het een effectief (en reevriendelijk) middel. Alle reden dus om dit middel ook in andere gebieden toe te passen.

Verkeer

Een groter probleem voor beheerders vormen aanrijdingen met reeën. Waar een weg aan weerszijden wordt omgeven door een voor reeën geschikt biotoop, wisselen de dieren van het ene naar het andere gebied. Op Ameland is de verbindingsweg Nes-Ballum ter hoogte van de Roosduinen zo'n beruchte wisselplaats. Jaarlijks worden hier 2 à 3 reeën doodgereden, op een

Recreanten vinden reeën lief: het bambie-effect.
Foto Johan Webbink

populatie van slechts 60 dieren. Binnenkort zullen schapen de Roosduinen gaan begrazen en de beheerders denken er sterk over om het daarvoor benodigde raster op een rekerende hoogte te brengen.

Zo'n reeraster staat al enige jaren aan de zuid- en zuidoostrand van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Sindsdien is in die omgeving geen sprake meer van landbouwschade of verkeersongevallen. Noordwaarts ontbreekt dit raster en daar vormen reeën nog wel een potentieel gevaar voor het verkeer. Omdat een reeraster een grote investering met zich meebrengt, hebben veel beheerders gekozen voor een goedkopere oplossing, namelijk het plaatsen van wildspiegels (lage paaltjes met op de kop spiegels

waarin de koplichten van auto's reflecteren). Op Schouwen-Duiveland is het aantal ongevallen met reeën op de weg van Renesse naar Burgh-Haamstede door deze maatregel drastisch verminderd.

Natuurlijke vijanden

Rekerende rasters en wildspiegels moeten voorkomen dat reeën vanuit het duin schade toebrengen aan derden. Maar ook binnen de duingebieden zelf zien veel beheerders zich voor een probleem gesteld. Sinds het verdwijnen van lynx en wolf uit ons land kent de ree geen natuurlijke vijanden meer. Voedselaanbod, parasitaire ziekten en het aanbod van dekingsmogelijkheden zijn daardoor de beperkende factoren geworden voor de popula tiegrootte.

Veel beheerders zijn van mening dat er zich in zo'n situatie ongewenste ontwikkelingen kunnen voordoen. De conditie van de dieren neemt in het algemeen af, de dieren worden kleiner, valer van kleur en vallen eerder ten prooi aan natuurlijke doods-oorzaken als parasitaire ziekten en honger. Vooral voor ziekten zijn de beheerders beducht, omdat de reeën regelmatig het duingebied verlaten om op weilanden waar vee graast, hun kostje bij elkaar te scharrelen. Bovendien vinden ze het ongewenst dat recreanten oog in oog kunnen komen te

Het voorkomen van reeën in de duinen.

gebied	sinds	herkomst	geschat aantal ¹	dichtheid per 100 ha	jacht
Ameland	± 1945	1e overgelopen, daarna uitgezet	50-60	5,0	nee
Zwanenwater	-	incidenteel			
NHD	-	incidenteel			
Z-Kennemerland	± 1952	uitgezet	70-90	3,6	ja
AWD	± 1962	uitgezet	200	5,0	ja
Noordwijk	± 1970	uit AWD	15		nee
Coepelduinen	1989	uit Noordwijk	3		nee
Berkheide	-	incidenteel			
Meijendel	-	incidenteel			
Solleveld	-	incidenteel			
Voorne	± 1950	uitgezet	80-90	6,7	ja
Goeree-Overfl.	± 1970	uit Voorne/Schouwen	200	10,0	ja ²
Schouwen-Duivel.	± 1937	uitgezet	300	10,0	ja ³
Walcheren	± 1970	uit Z-Beveland	80	10,0	ja

¹ Het tellen van reeën in de duinen is een zeer tijdrovende en lastige klus, waarvoor verschillende methoden in zwang zijn. De hier opgegeven aantallen zijn minimumschattingen.

² Reeën worden (nog) niet bejaagd in het eigendomsgebied van Natuurmonumenten.

³ Dankzij akties van de Stichting Duinbehoud en de Vogelbescherming is de jacht in een deel van de kop van Schouwen sinds eind 1989 gesloten.

staan met een kreperende ree (Bambi-effekt). Daarom kiezen zij voor selectieve bejaging van reeën.

Jacht geen noodzaak?

Uit onderzoek in een moerasgebied in Friesland waar reeën niet meer worden bejaagd, bleek dat de hierboven geschetste ontwikkelingen zich op vrij kleine schaal inderdaad voordeden (Groot Bruinderink, 1987). Omwonenden zijn middels een intensieve voorlichting door de beheerder, It Fryske Gea, op de hoogte gesteld van het beleid. Voor hen is de ontmoeting met een hongerig, ziek of stervend ree geen probleem meer.

Op Schouwen-Duiveland komt echter al jaren een hoge reeënstand voor van 10 reeën per 100 hectare. Jaarlijks vindt hier afschot plaats, maar er is zoveel dekking voor de reeën beschikbaar dat de jagers het hun toegestane aantal bij lange na niet halen. Toch is er géén sprake van een slechte gezondheid van de dieren. Op dit moment biedt dit gebied de vele reeën blijkbaar wel voldoende mogelijkheden om moeilijke omstandigheden door te komen. Beheerders vinden hier opvallend weinig "valwild". De dichte struwelen zijn hiervan de belangrijkste oorzaak.

Verandering traditioneel beeld

Gezien de hevige kritiek waaraan jacht momenteel blootstaat, is het opvallend dat jacht op reeën minder weerstand oproept. De jachtpraktijk en het verhaal over het verdwijnen van grote roofdieren komen wellicht realistischer over dan de verhalen die als excuus moeten dienen voor de bejaging van andere diersoorten.

Toch zou het op zijn minst de moeite waard zijn om de jacht op reeën in verschillende (duin)gebieden volledig te stoppen en de populatieontwikkeling aandachtig te volgen. De duinen vormen immers integraal een onderdeel van de *Ecologische Hoofdstructuur*, waar natuurlijke processen zo veel mogelijk een kans moeten krijgen (zie Janssen & Salman, 1992). Regulatie via het voedselaanbod of het voorkomen van ziekten is bij uitstek een natuurlijk proces. En worden aspecten als de conditie van reeën niet vooral bepaald door tradities (mooie gewoenten)? Misschien behoeft het traditionele beeld, dat beja-

Water vormt voor reeën niet perse een barrière.

Foto Geurt Besselink

ging van reeën noodzakelijk is, in ieder geval voor wat betreft de duinen toch aanpassing.

Literatuur

- Groot Bruinderink, G.W.T.A., 1987. Ree-wild in de Alde Feanen. Intern rapport 87/11, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.
- Janssen, M.P.J.M. & A.H.J.P. Salman (red.), 1992. Duinen voor de wind. Een toekomstvisie op het gebruik en het beheer van de Nederlandse duinen. Stichting Duinbehoud, Leiden.
- Kurt, F. 1978. Rehwild. BLV, München/Bern.
- Raesfeld, F. von 1977. Das Rehwild. Parey, Hamburg/Berlin.
- Rijksinstituut voor Natuurbeheer, 1984. Natuurbeheer in Nederland. Dieren. Pudoc, Wageningen.
- Veen H.E. van de & S.E. van Wieren, 1980. Van grote grazers, kieskeurige fijnproevers en opportunistische gelegenheidseters. Instituut voor Milieuvraagstukken, Amsterdam.

Dankwoord

Dit artikel kon alleen maar tot stand komen dankzij de informatie van de volgende personen, die goed bekend zijn met de situatie in de verschillende (duin-)gebieden: Richard Kieviet en Joop de Jong (Ameland), Wim Klomp (Zwanenwater), Rienk Slings (Noordhollands Duinreservaat), Pieter Dhont (Zuid-Kennemerland), Gert Baeyens en H.J. Verdonk (Amsterdamse Waterleidingduinen), M. Gielen (Noordwijk), Johan van der Berg (Voorne), Sieb Kuiper (Goeree-Overflakkee), John Beijersbergen (Schouwen-Duiveland), Henk Mandemaker en Gerard Wösten (Walcheren) en Geert Groot Bruinderink (Veluwe).

Theo Verstrael, Rivierforel 38,
2318 ME Leiden